

Lahti

Laadintaohjeet

Talousarvio 2027

Taloussuunnitelma 2027–2029

Kaupunginhallitus 26.5.2026

Sisällys

1. Talousarvion valmistelu	3
1.1. Laadinnan lähtökohdat	3
1.2. Valmistelun aikataulu	4
1.3. Talousarvion sitovuus	4
1.4. Talouden tasapainottaminen	5
1.5. Talousarviokirjan valmistelu	5
2. Strategia ja toiminnalliset tavoitteet	7
3. Käyttötalous	8
3.1. Periaatteet määrärahojen valmisteluun	8
3.2. Henkilöstö	8
3.3. ICT-kustannukset	9
3.4. Jäsenmaksut	10
3.5. Ilmastobudjetointi	10
3.6. Osallistuva budjetointi	10
3.7. Sisäiset erät	11
3.8. Poistot	11
4. Investoinnit	12
5. Talouden ja toiminnan erillisohteet	13
5.1. Rahoitus- ja sijoitustoiminta	13
5.2. Riskienhallinta	13
5.3. Talousarvion tunnuslukujen laskennassa käytettävät asukasluvut	13

1. Talousarvion valmistelu

Kunnan taloudenhoitoa ja sen järjestämistä ohjaavat kuntalain 13. luku, kirjanpitolaki ja -asetus, kirjanpitolautakunnan hyvinvointialue- ja kuntajaoston antamat ohjeet, suositus kunnan ja kuntayhtymän talousarviosta ja taloussuunnitelmasta sekä Lahden kaupungin hallintosääntö (KV 16.3.2026 § 21). Hallintosäännössä (V luku: Kaupungin talouden hoito) on määritelty taloudenhoiton vastuut ja taloudenhoitoa koskevat periaatteet sekä annettu määräyksiä talousarviosta ja taloussuunnitelmasta, toiminnan ja talouden seurannasta sekä sisäisestä tarkastuksesta, sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta. Hallintosäännön § 36 mukaan kaupunginhallitus antaa lauta- ja johtokunnille sekä palvelualueille ja alaisilleen taseyksiköille tarvittavat talousarvion laadinta- ja toimeenpano-ohjeet, joita yksiköiden on noudatettava talousarvion valmistelussa ja toimeenpanossa. Lahden kaupungin hallintosääntö löytyy kaupungin säädöskokoelmasta (Dynasty-asianhallintajärjestelmä). Laadintaohjeet linjaavat kehyksen ja talousarvion valmistelun periaatteet. Periaatteiden mukaisesti valmisteltu talousarvion kehys tulee päätettäväksi kaupunginhallituksen kokoukseen 24.8.2026.

Hallintosäännön Yhteiset talousasiat -osiossa on määritetty talousarvion ja käyttösuunnitelman toteuttamisen ja seurannan vastuut: kaupunginjohtaja, palvelualuejohtaja, vastuualuejohtaja, palveluyksikön ja toimintayksikön esihenkilö, kaupunginhallituksen alaisen taseyksikön johtaja ja tarkastusjohtaja. He vastaavat omalta osaltaan talousarvion sekä käyttösuunnitelman mukaisten osamäärärahojen kohdistamisesta kustannuspaikkatasoille määrärahan seurantaan varten.

1.1. Laadinnan lähtökohdat

Kaupunginvaltuusto päätti uudesta strategiasta 27.10.2025 § 113. Sen yhtenä tavoitteena on kaupungin tulevaisuuden perustaminen tasapainoisen talouden ja kestäväen kasvun varaan.

Lahden kaupunginvaltuuston valtuustoryhmät solmivat 15.5.2025 [valtuustososopimuksen](#) valtuustokaudelle 2025–2029. Valtuusto merkitsi tiedoksi sopimuksen 9.6.2025 § 69. Valtuustososopimuksen mukaisesti Lahden kaupungin talouden kestävyys tarkoittaa tasapainoista talouskasvua ilman velkasuhteen kasvua. Tämä edellyttää talouden kestäväää perusuraa, lainakattoa ja verolinjausta. Näiden lisäksi kaupungin tulee varautua erilaisiin menettelytapoihin talouden yllättävissä poikkeustapauksissa. Sopimuksessa esitetään toimenpiteet, joiden avulla Lahti haakee tulevaisuudessa päämäärätietoisesti kasvua.

Valtuustososopimuksen linjaukset

Tavoitteena talouden kestävä perusura

- Investoinneilla pyritään erityisesti lisäämään tuottavuutta, kasvattamaan tuloja, varmistamaan omaisuuden tuottoa ja hidastamaan menojen kasvua.
- Käyttötalouden osalta sitoudutaan siihen, että kaupungin toiminnasta aiheutuvat menot (toimintamenot) eivät saa kasvaa enempää kuin palveluista perittävät maksut (toimintatulot), verotulot ja valtionosuudet kasvavat yhteensä.
- Tavoitteena on, että verotulot, maksutuotot ja valtionosuudet kattavat käyttömenot. Toimintakate ei saa heiketä enempää kuin verorahoituskokonaisuus kasvaa.
- Keskipitkällä aikavälillä (3–5 vuotta) vuosikate kattaa suunnitelman mukaiset poistot.

Laina- ja investointikatto

- Pyritään siihen, että Lahden kaupunkiorganisaation lainakanta ei kasva merkittävästi per asukas vuoden 2029 loppuun mennessä.
- Lainakattoa voidaan nostaa yhteisellä päätöksellä erittäin perustellusta syystä, ottaen kuitenkin huomioon 2030-luvun investointitarpeet.
- Tavoittelemme valtuustokauden aikana Lahden kaupungin investoinneissa korkeintaan noin 60 miljoonan euron investointikattoa per vuosi.
- Mikäli investointikatosta poiketaan perustellusta syystä, tulee investoinnin tuottaa taloudellista hyötyä pitkällä aikavälillä sekä sen toteuttamiseen ja rahoittamiseen tulee sisältyä myös ulkopuolista rahoitusta.

Investoinnit

- Rakennamme valtuustokauden aikana vesiliikuntakeskuksen.
- Toteutamme Kisapuiston kokonaisuuden mukaan lukien jalkapallostadionin yhdessä kumppaneiden kanssa. Kisapuiston suunnittelu etenee ensimmäisessä vaiheessa kaavoituksen kautta.
- Edistämme monitoimiareenan suunnittelua ja toteuttamista pidemmällä aikavälillä.
- Kaupunginhallitus asettaa erityisen toimikunnan ohjaamaan aluepalveluohjelman valmistelua ja laatimaan siitä esitys viimeistään vuoden 2026 aikana.
- Aluepalveluohjelma huomioidaan kaupungin investointiohjelman ja eri palvelualueiden palveluverkon suunnittelussa viimeistään vuodesta 2027 alkaen.

Verolinjaus valtuustokauden alussa

- Kunnallisvero ja lähes kaikki kiinteistöverot korotettu vuodelle 2026.

Talousarviovalmistelussa kehyksen pohjatasona käytetään vuoden 2026 käyttösuunnitelmaa. Valmistelussa huomioidaan vuoden 2026 tilinpäätösennuste, taloussuunnitelmakaudelle 2027–2029 hyväksytyt toiminnan muutokset, inflaation vaikutus, henkilöstömenojen varaukset sekä muut tiedossa olevat talouteen vaikuttavat ratkaisut. Verotulo- ja valtionosuusarviot, henkilösivukulut sekä poistotaso päivitetään valmistelun aikana viimeisimmillä käytettävissä olevilla tiedoilla ennen talousarviosta päättämistä.

Talousarvion laadintaohjeita noudatetaan vuoden 2027 talousarviota ja vuosien 2027–2029 taloussuunnitelmaa valmisteltaessa. Kaupunginhallitus päättää talousarvion kehyksestä 24.8.2026.

1.2. Valmistelun aikataulu

26.5.2026	Kaupunginhallitus hyväksyy talousarvion laadintaohjeet vuodelle 2027. <ul style="list-style-type: none"> Talousarvion laadintaohjeet linjaavat kehysten valmistelun periaatteet.
2.6.2026	Lautakuntien kehyseseminaarit.
26.6.2026	Talousarvioluvut valmiina taloussuunnittelujärjestelmässä.
26.6.2026	Riskienhallintaohjelmiston vastuuhenkilöt sekä riskien ja toimenpiteiden ajantasaisuus valmiina.
10.8.2026	Talousarvion yksikön esityksen tekstit.
13.8.2026	Palvelualueiden ehdotukset strategian toiminnallisista tavoitteista.
24.8.2026	Kaupunginhallitus hyväksyy talousarvion kehysten vuodelle 2027. <ul style="list-style-type: none"> Kehyspäätöksessä päätetään talousarvion euromääräinen taso. Kehys on valmisteltu yksikön esityksen tasolle.
1.–2.9.2026	Lautakuntien talousarvioseminaarit.
	Lautakunnat antavat talousarvioesityksensä. <ul style="list-style-type: none"> 8.9.2026 Sivistyslautakunta, elinvoima- ja hyvinvointilautakunta, kaupunkiympäristölautakunta 9.9.2026 Lahden seudun joukkoliikennelautakunta 10.9.2026 Tarkastuslautakunta
10.9.2026	Lautakuntien talousarvioehdotukset viimeistään taloussuunnitteluun.
16.–18.9.2026	Kaupunginjohtajan talousarvioneuvottelut.
7.10.2026	Kaupunginjohtaja julkaisee talousarvioesityksensä.
8.–9.10.2026	Kaupunginvaltuuston seminaari.
2.–3.11.2026	Kaupunginhallitus antaa esityksen vuoden 2027 veroprosenteista. Kaupunginhallitus antaa talousarvioesityksen kaupunginvaltuustolle.
16.11.2026	Kaupunginvaltuusto tekee päätöksen vuoden 2027 veroprosenteista. Kaupunginvaltuusto tekee päätöksen talousarviosta 2027 ja taloussuunnitelmasta 2027–2029.
30.11.2026	Kaupunginhallitus hyväksyy talousarvion toimeenpano-ohjeet.
14.–16.12.2026	Kaupunginhallitus ja lautakunnat ovat hyväksyneet alaistensa yksiköiden käyttösuunnitelmat vuodelle 2027. <ul style="list-style-type: none"> Käyttösuunnitelmissa kohdistetaan osamäärärahat kustannuspaikkatasoille.

1.3. Talousarvion sitovuus

Talousarviorakenne noudattaa sovittuja sitovia tasoja, jotka saattavat poiketa organisaatorakenteesta. Talousarvion sitovuus kaupunginvaltuustoon nähden on määritelty brutto- tai nettoperiaatteella.

- Bruttoperiaatteessa sitovuus on tuloarvio ja määräraha, eli sekä tuloarviot että määrärahat ovat molemmat erikseen sitovia.
- Nettoperiaatteessa sitovuus on toimintakate, eli tuloarvioiden ja määrärahojen erotus.
- Lahden kaupunginorkesterin ja kaupunginteatterin sitovuus on tilikauden yli-/alijäämä.
- Lahden Tilakeskuksen sitovuus on tilikauden yli-/alijäämä ilman käyttöomaisuuden myyntivoittoja ja -tappioita.

Käyttötalousosa (sitova taso)

Konsernihallinto

Käyttötalousosa (sitova taso)	Sitovuus
Kaupunginvaltuusto ja -hallitus	tuloarvio ja määräraha
Ulkoisen tarkastus	tuloarvio ja määräraha
Kaupunginjohtaja, konsernihallinto	tuloarvio ja määräraha
Taseyksikkö	
Lahden Tilakeskus	tilikauden yli-/alijäämä ilman käyttöomaisuuden myyntivoittoja/-tappioita
Käyttöomaisuuden myyntivoitot ja -tappiot	ei sitova

Elinvoiman palvelualue

Elinvoiman yhteiset	toimintakate
Kasvupalvelut	tuloarvio ja määräraha
Työllisyyspalvelut	tuloarvio ja määräraha
Kaupunkikulttuuripalvelut	tuloarvio ja määräraha
Taseyksikkö	
Lahden kaupunginorkesteri	tilikauden yli-/alijäämä
Lahden kaupunginteatteri	tilikauden yli-/alijäämä

Sivistyksen palvelualue

Sivistyksen yhteiset	toimintakate
Sivistyspalvelut	tuloarvio ja määräraha
Wellamo-opisto	toimintakate

Kaupunkiympäristön palvelualue

Kaupunkiympäristö	tuloarvio ja määräraha
Joukkoliikenne	toimintakate

Tuloslaskelmaosa (sitova taso)**Sitovuus**

Korkotulot ja -menot	nettoarvio
Muut rahoitustulot ja -menot	nettoarvio

Investointiosa (sitova taso)**Sitovuus**

Kiinteä omaisuus	investointimenot
Talonrakennus	investointimenot
Julkinen käyttöomaisuus	investointimenot
Irtain omaisuus	investointimenot
Arvopaperit ja osuudet	investointimenot

Rahoitusosa (sitova taso)**Sitovuus**

Antolainat	nettoarvio
Lainanotto ja lyhennykset, pitkäaikaiset lainat	nettoarvio

1.4. Talouden tasapainottaminen

Kaupunginvaltuusto päätti 15.12.2025 § 134, että erillisestä talouden tasapaino-ohjelmasta (KV 20.5.2024 § 63) luovutaan. Talouden tasapainottamisen tarve ei ole kuitenkaan poistunut. Kehysvalmistelussa tulee etsiä keinoja valtuustosopimuksessa esitettyjen periaatteiden toteuttamiseksi. Toiminnasta aiheutuvat menot (toimintamenot) eivät saa kasvaa enempää kuin palveluista perittävät maksut (toimintatulot), verotulot ja valtionosuudet kasvavat yhteensä ja että kaupungin toimintakate ei saa heiketä enempää kuin verorahoituskokonaisuus kasvaa. Taloussuunnittelussa tulee huomioida, että viimeistään keskipitkällä aikavälillä kaupungin vuosikate kattaa suunnitelmien mukaiset poistot.

1.5. Talousarviokirjan valmistelu

Palvelualueet ja konsernihallinto laskevat ja esittävät toimintatulo- ja toimintamenoarviot talousarviovuodelle 2027 sekä taloussuunnitelmakaudelle 2027–2029. Taloussuunnitelmakauden tulot ja menot esitetään talousarviokirjassa samassa määräraha-aulukossa talousarviovuoden kanssa.

Talousarviokirjassa perustelutekstit esitetään palvelualue-, sitova taso- ja taseyksikkötasoilla. Tekstit jaotellaan alla kuvattujen otsikoiden alle.

Palvelualueen ja konsernihallinnon osalta esitetään

- tuloslaskelma
- toiminnan kuvaus
- toimintaympäristö ja sen muutokset
- henkilöstösuunnitelma

Valtuustoon nähden sitovan tason osalta esitetään

- määräraha-aulukko
- toiminnan kuvaus
- toimintaympäristö ja sen muutokset
- toiminnan painopistealueet
- toimintaa kuvaavat mittarit (sisältää myös mahdolliset valtakunnalliset tuottavuusmittarit)

Taseyksikön osalta esitetään

- tuloslaskelma
- rahoituslaskelma
- toiminnan kuvaus

- toimintaympäristö ja sen muutokset
- toiminnan painopistealueet
- toimintaa kuvaavat mittarit

Aikataulu

Talousarvion yksikön esityksen tekstit valmistellaan 10.8.2026 mennessä Teams-ympäristöissä.

Tekstien koonti

- konsernihallinto, controller, etunimi.sukunimi@lahti.fi
- elinvoiman palvelualue, controller, etunimi.sukunimi@lahti.fi
- sivistyksen palvelualue, controller, etunimi.sukunimi@lahti.fi
- kaupunkiympäristön palvelualue, controller, etunimi.sukunimi@lahti.fi

Tekstien kirjoitusasu

Tekstien tulee olla lyhyitä, ytimekkäitä, selkeitä ja ymmärrettäviä. Ylipitkät tekstit lyhennetään. Tekstit kirjoitetaan kokonaisina lauseina ja teksteissä käytetään hyvää suomen kieltä. Kappaleessa tulee olla vähintään kaksi lausetta. Tekstit kirjoitetaan se/ne-muodossa ja preesensiaikamuodossa. Esimerkiksi ”Sivistyksen palvelualue panostaa lasten ja nuorten hyvinvointiin.” tai ”Perusopetuspalvelut ja varhaiskasvatuspalvelut järjestävät esiopetusta.”

Teksteissä on huomioitava seuraavat asiat:

- Päätökset merkitään xx.xx.20xx § xx, esimerkiksi
  - ”Kaupunginvaltuusto päätti 10.3.2025 § 28 Lahden kaupungin hallintosäännöstä.”
  - ”Lahden kaupungin hallintosäännössä (KV 10.3.2025 § 28) on määritelty muun muassa taloudenhoidon vastuut.”
- Teksteissä ei käytetä lyhenteitä tai erikoismerkkejä, esimerkiksi prosentti ja euro kirjoitetaan kirjaimin.
  - Teksteissä käytetään kuitenkin lyhennettä milj. euroa.
  - Tekstissä kirjoitetaan luvut miljoonin euroin x,xx milj. euroa, esimerkiksi 0,02 milj. euroa, jos kyse on 20 000 eurosta.
  - Suluissa ja taulukoissa voi käyttää lyhenteitä (esim., mm.) ja %-merkkiä.
- Taulukoiden luvuissa käytetään tuhaterottimia, esimerkiksi 100 000.
- Vuosilukujen väliviiva merkitään ajatusviivalla (paina Alt-näppäin pohjaan ja kirjoita 0150), ei väliviivalla, esimerkiksi 2027 – 2029.

Luettelo hahmottuu parhaiten, kun sen kohdat ovat samanmuotoisia. Samaan luetteloon ei siis yhdistetä sanoja, vajaita lauseita ja kokonaisia virkkeitä. Jokaisen luettelokohdan on liityttävä johdantoilmaukseen niin, että kohdat ovat rakenteeltaan samantapaiset ja keskenään rinnasteiset.

Jos luettelokohdat ovat erillisiä lauseita, ne kirjoitetaan isolla alkukirjaimella ja loppuun tulee piste. Jos ne täydentävät johdantolauseen kokonaiseksi lauseeksi, ne kirjoitetaan pienellä alkukirjaimella. Viimeisen luettelokohdan loppuun tulee piste. Luettelokohtien väliin ei laiteta pilkkua tai ja/tai-sanaa.

Esimerkki luettelosta:

Kaupunginhallituksen tulee

- vastata kunnan hallinnosta ja taloudenhoidosta
- valvoa kunnan etua
- huolehtia kunnan sisäisestä valvonnasta.

2. Strategia ja toiminnalliset tavoitteet

Uusi Lahden kaupunkistrategia hyväksyttiin valtuustossa 27.10.2025 § 113. Strategian toteutuminen on jokaisen kaupungin työntekijän vastuulla. Strategiaa toteutetaan kolmen kärkiohjelman sekä muiden toiminnallisten tavoitteiden kautta. Talousarviossa 2027 toiminnalliset tavoitteet sidotaan strategian tavoitteisiin.

Aikataulu

Palvelualueiden tulee työstää toiminnallisten tavoitteiden sisällöt valmiiksi 13.8.2026 mennessä. Johdon seminaarissa 20.8.2026 tarkastellaan ja viimeistellään kaupunkitasoiset kokonaisuudet.

Raportointi

Kaupunkitasoisten sitovien tavoitteiden raportointi toteutetaan talousraportoinnin yhteydessä puolivuositain. Jokaiselle sitovalle tavoitteelle nimetään vastuutahot, jotka vastaavat tavoitteen edistämisestä ja raportoinnista. Sitovia tavoitteita seurataan kaupunkitasoisesti kaupungin johtoryhmässä.

Lisätietoja toiminnallisten tavoitteiden määrittämisestä
strategiapäällikkö, etunimi.sukunimi@lahti.fi

3. Käyttötalous

3.1. Periaatteet määrärahojen valmisteluun

Yleiset periaatteet

- Palvelualueille tehdään laskennallinen kehys, joka toimii pohjana talousarvion valmistelussa.
- Henkilöstökulut budjetoidaan euromääräisesti ja talousarvioprosessi erotetaan htv-suunnittelusta.

Laskennallinen kehys

- Laskelmassa kaupunkitason alijäämä on nolla euroa vuosina 2027 ja 2028.
- Laskennan pohjatasona on taloussuunnitelmavuosi 2027, sisältäen lisäsopeutustoimet.
- Vuosien 2024 ja 2025 toiminnan hidastuminen ei vaikuta pohjaan heikentävästi.
- Toimintatulotavoitetta peilataan vuoden 2025 toteumaan ja tavoite asetetaan realistiselle tasolle.
  - Muutos vs. TA 2026 +2,8 prosenttia, TP 2025 -3,2 prosenttia
  - Vuodesta 2028 alkaen +0,5 prosenttia
- Toimintamenotasoa peilataan vuoden 2025 toteumaan ja tavoite asetetaan realistiselle tasolle.
  - Muutos vs. TA 2026 -0,2 prosenttia, TP 2025 +4,5 prosenttia
  - Vuodesta 2028 alkaen +1,0 prosenttia
- Verotulot kuntien verotulojen ennustekehikon mukaisesti.
- Valtionosuudet valtiovarainministeriön ja Kuntaliiton ennusteiden sekä kaupungin arvion perusteella.
- Investointikattona on 60 milj. euroa/v (ka) + vesiliikuntakeskus
- Haettavaksi tuleviin hankkeisiin varaudutaan keskimäärin aiemmin toteutuneella määrärahalta.

3.2. Henkilöstö

Henkilöstösuunnittelun tulee huomioida talousarvion toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet sekä tulevaisuuden osaamistarpeet. Henkilöstösuunnittelu laajana käsitteenä sisältää henkilöstöresurssien määrällistä ja laadullista suunnittelua. Henkilöstöä koskevassa taloussuunnittelussa huomioidaan henkilöstökulujen sekä osaamisen kehittämisen määrärahavaraukset.

Laadullisessa henkilöstösuunnittelussa tunnistetaan osaamisen kehittämisen tarpeet. Osaamistarpeiden tunnistamisella ja osaamisen kehittämisellä varaudutaan tarvittavaan osaamiseen lähitulevaisuudessa sekä muuttuviin osaamistarpeisiin pidemmällä aikajänteellä. Ennakoivalla osaamisen suunnittelulla voidaan vastata toimintaympäristön muutoksiin, parantaa tuottavuutta ja pidentää työuria. Osaamisen kehittämisen toimilla voidaan lisäksi vahvistaa työntekijän motivaatiota, lisätä työhyvinvointia ja luoda positiivista työnantajamielikuvaa.

Henkilöstön hyvinvoinnista huolehtiminen ja kaupungin taloustilanne edellyttävät systemaattista lomien suunnittelua, jonka avulla vähennetään kertynyttä lomapalkkavelkaa sekä tarvetta sijaistuksiin.

Henkilöstöön liittyvä suunnitteluprosessi muuttuu edellisiin vuosiin verrattuna henkilötyövuosipohjaisesta suunnittelusta talouspohjaiseen suunnitteluun. Henkilöstösuunnittelun tulee pohjautua palvelutarpeen arviointiin ja palvelutuotannon toteuttamisessa tarvittavien henkilöstöresurssien muutoksiin. Suunnittelussa tulee etsiä aktiivisesti keinoja toiminnan tehostamiselle. Lisäykset voivat perustua vain pakollisiin muutostarpeisiin, esimerkiksi lainsäädännön muutoksiin.

Henkilöstöön liittyvät henkilöstömäärärahat arvioidaan vuoden 2026 käyttösuunnitelmaan (ja suunnitelmakauteen 2027–2028) perustuen. Henkilömäärien toteuma raportoidaan tilinpäätöksessä.

Määrärahojen laskennassa huomioidaan palkankorotukset ja henkilösivukulut. Kunta-alan virka- ja työehtosopimukset ovat voimassa 28.2.2028 asti. Vuonna 2027 palkkakustannusten nousu on 2,4 prosenttia. Lisäksi virka- ja työehtosopimuksissa on sovittu kunta- ja hyvinvointialan kehittämisohjelman jatkosta vuosille 2026–2028. Kehittämisohjelman 2026–2028 mukaan palkat nousevat normaaliin sopimuskorotusten lisäksi 0,4 prosenttia vuonna 2027 ja 1,0 prosenttia vuonna 2028.

Henkilösivukulut lasketaan vuonna 2026 voimassa olevien sivukuluprosenttien mukaisesti (taulukko alla). Lopulliset luvut täsmentyvät loppuvuonna 2026.

Henkilösivukulut	2027	2028	2029
Palkkaperusteiset eläkemaksut	17,44	17,44	17,44
Sairausvakuutusmaksut	1,91	1,91	1,91
Työttömyysvakuutusmaksut	1,23	1,23	1,23
Tapaturmavakuutusmaksut	0,38	0,38	0,38
Muut henkilösivukulut	0,03	0,03	0,03

Henkilöstöön liittyvät tuloarvio- ja määrärahavaraukset

Kaupunkitasoisesti henkilöstöpalveluihin varataan määrärahat

- henkilöstöetuuksiin (Edenred, työsuhdematkalippu)
- työterveyden kustannuksiin

- henkilöstön keskitettyihin koulutuksiin (mm. johtamisen ja esihenkilötyön kehittäminen ja työyhteisötaidot)
- työterveyden osalta saataviin korvauksiin.

Yksiköiden omista suunnitelmista varataan määrärahat

- kokous- ja asiantuntijapalkkioihin
- erilliskorvauksiin
- henkilöstökorvauksiin
- palkitsemiseen palkitsemisohjeen mukaisesti
- työhyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden lisäämiseen 50 euroa / henkilö vuodessa
- henkilöstön matkustamiseen
- henkilöstön ammatillisen ja alakohtaisen osaamisen kehittämiseen ja ylläpitämiseen
- vanhoihin eläkkeisiin alla olevan taulukon mukaisesti.

Henkilöstösuunnittelu- ja henkilöstökulubudjetointi on erotettu erillisiksi prosesseiksi. Henkilöstöön liittyvä suunnitteluprosessi muuttuu edellisiin vuosiin verrattuna henkilötövuosipohjaisesta suunnittelusta talouspohjaiseen suunnitteluun.

Vanhat eläkkeet	2026	2027	2028	2029
Konsernihallinto (sisältää eläkevastuuvaramuksen purun)	-80 000	-80 000	-80 000	-80 000
Perusopetus	149 700	134 700	121 200	121 200

Henkilöstökulujen toteutumista seurataan talouden raportoinnin yhteydessä. Järjestelyerien vuosien 2027–2028 osuudet sisältyvät kehityksessä konsernihallinnon määrärahoihin ja siirretään suunnittelun edetessä tai talousarviovuonna palvelualueille ja -yksiköille.

Lisätietoja

henkilöstöjohtaja, konsernihallinnon johtaja, etunimi.sukunimi@lahti.fi

3.3. ICT-kustannukset

ICT-määrärahalta tulee kattaa alla olevien listojen mukaiset kustannukset. Järjestelmien ja hankintojen tarpeellisuutta on tarkasteltava kriittisesti.

Kiinteä tietoliikenneverkko -tili 4351

- Tietohallinto ja Tilakeskus varaavat määrärahat
  - tietoliikenne-, konesali-, hälytys- ja lankaliittymien maksuihin
  - Mastonetin ja domainpalvelujen maksuihin.

IT-laitepalvelut-tili 4352

- Tietohallinto varaa määrärahat
  - kaupunkitasoisiin IT-infran muutoshallinnan kustannuksiin.
- Palvelualue tai -yksikkö varaa määrärahat muun muassa CGI:n ja Konttoritaidon jatkuviin ICT-palveluihin, kuten
  - päätelaitteiden, palvelimien ja kapasiteettipalvelujen maksuihin
  - käyttäjätukipalvelujen ja muutoshallinnan maksuihin
  - monitoimilaitteiden palvelumaksuihin
  - AV-laitteiden palvelumaksuihin
  - opetusympäristön resurssipohjaisiin ylläpitomaksuihin.

Tietojärjestelmäpalvelut-tili 4353

- Tietojärjestelmäpalvelut-tilille varataan määrärahat
  - tietojärjestelmien käyttöoikeus-, ylläpito- ja SaaS-maksuihin (esim. Trimble, Edlevo, talousjärjestelmät, jne.)
  - tietojärjestelmien ylläpitotöihin ja pienkehitysmaksuihin
  - verkkopalvelujen palvelu- ja käyttömaksuihin
  - muihin tietojärjestelmälisenssimaksuihin kuin Microsoft ja Adobe.
- Tietohallinto varaa määrärahat kaupunkitasoisten järjestelmien jatkuviin käyttökuluihin.
  - Kaupunkitasoiseksi järjestelmäksi katsotaan kahden tai useamman palvelualueen käyttämä järjestelmä.
- Palvelualue tai -yksikkö varaa määrärahat
  - tarvitsemiinsa kaupunkitasoisten järjestelmien erikseen tilattaviin ylläpito-, kehitys- ja muutostöihin
  - palvelualueen tai -yksikön käytössä olevien järjestelmien käyttökustannuksiin sekä erikseen tilattaviin ylläpito-, kehitys- ja muutostöihin.

Tietojärjestelmälisenssit-tili 4354

- Palvelualue tai -yksikkö varaa määrärahat
  - Microsoft- ja Adobe-lisenssimaksuihin.

Puhelin- ja datapalvelut -tili 4355

- Palvelualue tai -yksikkö varaa määrärahat
  - puhelin- ja mobiilidatapalveluiden käyttömaksuihin
  - vaihdejärjestelmään ja tekstiviestipalveluihin liittyviin maksuihin.

IT-laitteiden leasingvuokratulut -tili 4842

- Palvelualue tai -yksikkö varaa määrärahat
  - pääte-, AV-, tulostus- ja verkkolaitteiden rahoitusmaksuihin.

Lisätietoja

tietohallintojohtaja, etunimi.sukunimi@lahti.fi

It-controller, etunimi.sukunimi@lahti.fi

3.4. Jäsenmaksut

Määräraha on kohdennettu keskitetysti koko kaupungin osalta konsernihallintoon. Jäsenmaksut luetellaan tarkemmin konsernihallinnon käyttösuunnitelmassa. Uuden yhdistyksen tai yhteisön jäseneksi liittymisestä tulee toimittaa tieto tai toimielimen päätös controllerpalvelut@lahti.fi.

Lisätietoja

controllerpalvelut@lahti.fi

3.5. Ilmastobudjetointi

Ilmastobudjetti kokoaa talousarvion ilmasto- ja luontoposiitiivisuustyöhön varatut tulot ja menot. Yksiköt kokoavat ilmastobudjetin tiedot ja tallentavat ne palvelualueiden yhteisiin Teams-ympäristöihin.

Ilmastobudjetin tulot ja menot osoitetaan seuraaviin teemoihin:

- energiasysteemit
- ilmasto- ja luontojohtaminen
- kaupunkivihreä ja sopeutuminen
- kestävä liikenne
- kiertotalous
- päästökompensaatiot
- rakennettu ympäristö

Omina kokonaisuuksinaan huomioidaan esimerkiksi seuraavat käyttötalouden tai investointien tulot ja menot:

- investoinnit
  - jotka ovat kokonaisuudessaan ilmasto- tai luontoposiitiivisuustyötä
  - joista täytyy arvioida/eritellä ilmasto- ja luontoposiitiivisuusratkaisujen osuus (esim. pyöräilyväylä osana laajempaa rakennushanketta)
- käyttötalous
  - ilmasto- tai luontoposiitiivisuustyön teemoihin kohdistuvat käyttötalousmenot
  - henkilöstömenot (osuus työajasta, joka käytetään ilmasto- tai luontoposiitiivisuustoimien edistämiseen, jos se on vähintään 15 %)
  - hankkeet, esimerkiksi selvitykset ja kehittämishankkeet
  - tulot, esimerkiksi joukkoliikenteen lipputulot ja ulkopuolinen hankkeiden rahoitus

Tarkempi kuvaus [Lahden ilmastobudjetoinnin toimintamallista](#) on lahti.fi -sivustolla.

Lisätietoja

ilmastopääällikkö, etunimi.sukunimi@lahti.fi

ympäristöneuvontapääällikkö, etunimi.sukunimi@lahti.fi

3.6. Osallistuva budjetointi

Osallistuvassa budjetoinnissa (osbu) asukkaat ovat mukana päättämässä yhteisten rahojen käytöstä. Tavoitteena on edistää demokratiaa, vahvistaa asukasosallisuutta ja demokratiakasvatusta sekä kehittää yhdessä kaupunkia. Osbu on säännöllinen asukasosallisuuden muoto (Kaupunginvaltuusto 23.5.2022 § 54).

Vuoden 2027 aikana kehitetään toimintamallia kokonaisarvioinnin pohjalta. Vuonna 2028 käynnistetään asukkaiden ideointi- ja äänestyskierros kaupunginvaltuuston 8.6.2026 päätöksen ja reunaehtojen mukaisesti. Operatiivinen määräraha ideointi- ja äänestyskierroksen toteuttamiseksi varataan osallisuuden ja hyvinvoinnin asiantuntijapalvelujen talousarvioon. Ideoiden toteutukseen käytettävä raha varataan vuoden 2029 talousarviossa toimivaltaisen toimielimen määrärahoihin. Asukkaiden äänestystuloksen ja päätöksen perusteella kaupungin vastuuyksiköt toteuttavat hankkeet vuonna 2029.

Lisätietoja

osallisuuskoordinaattori, etunimi.sukunimi@lahti.fi

3.7. Sisäiset erät

Sisäiset vuokrat

- Sisäisten vuokrien ylläpitovuokraosuudella katetaan rakennuskannan ylläpitomenot ja ulkoiset vuokramenot. Pääomavuokraosuudella katetaan rakennuskannan vuotuinen kuluminen sekä pitkäaikaisen lainakannan korkokustannukset.
- Sisäisten vuokrien määrärahavaraukset tehdään Lahden Tilakeskuksen ilmoituksen mukaisesti, jotta sisäiset erät täsmäävät. Ylläpito- ja pääomavuokraosuudet varataan kumpikin omille tileilleen.
- Sisäisen vuokran indeksitarkistukset perustuvat vuoden 2025 jo toteutuneeseen kustannuskehitykseen.
  - Ylläpitovuokran ylläpitomeno-osuuden indeksitarkistus on +2,1 prosenttia (kiinteistöjen ylläpidon kustannusindeksin 2025 vuosimuutos).
  - Vuokratiloissa ylläpitovuokran ulkoisten vuokramenojen osuuden indeksitarkistus on +0,3 prosenttia (elinkustannusindeksin 2025 vuosimuutos).
  - Pääomavuokraosuuden indeksitarkistus on +0,9 prosenttia (rakennuskustannusindeksin 2025 vuosimuutos).
  - Talousarviovuoden 2027 sisäisen vuokran indeksitarkistuksen kustannusvaikutus on yhteensä +0,9 prosenttia.
  - Taloussuunnitelmavuosien 2028–2029 osalta sisäisen vuokran vuotuisen indeksitarkistuksen (kiinteistöjen ylläpidon kustannusindeksi ja rakennuskustannusindeksi sekä elinkustannusindeksi) on arvioitu olevan +1,5 prosenttia.
- Lisäksi huomioidaan uudet rakennukset, vuokratilamuutokset ja muut sovitut tilajärjestelyt.
- Mahdolliset vuokramuutokset tulee varmistaa Lahden Tilakeskuksen kanssa.
- Lahden Tilakeskus toimittaa sisäisistä vuokrista arviot 18.6.2026 mennessä. Tiedosto tallennetaan palvelualueiden Teams-ympäristöihin.

Muut sisäiset erät

- Talousarviota tehdessä tulee varmistaa, että sisäiset tulot ja menot täsmäävät kaupunkitasoisesti.
- Sisäiset tulojen ja menojen määrärahavaraukset tehdään sisäisten erien tileille.

Lisätietoja

sisäiset vuokrat: kiinteistötaloussuunnittelija, etunimi.sukunimi@lahti.fi

muut sisäiset erät: taloussuunnittelu@lahti.fi

3.8. Poistot

Poistot käsitellään talousarviossa määrärahan ulkopuolisena eränä muiden kuin taseyksiköiden osalta, joilla poistot sisältyvät sitovaan määrärahaan. Poistojen laskemisessa käytetään voimassa olevaa poistosuunnitelmaa (KV 9.12.2024 § 127) . Aktivoidun investoinnin poistolaskenta alkaa aktivointikuukautta seuraavan kuukauden alusta.

Lisätietoja

taloussuunnittelu@lahti.fi

4. Investoinnit

Investoinnit suunnitellaan viideksi vuodeksi. Talousarviokirjan investointiosassa esitetään investointitulot ja -menot. Investointiosan tuloihin ei sisällytetä käyttöomaisuuden myyntivoittoja ja -tappioita. Arvioituihin myyntivoittoihin tai -tappioihin varataan määräraha käyttötalousosaan. Investointien osalta on huomioitava myös tarvittava määrärahavaraus poistotasoon käyttötalouden puolelle.

Kiinteä omaisuus

Kiinteän omaisuuden investointeihin varataan määräraha maanhankintaan.

Talonrakennus

Talonrakennusinvestointeihin varataan määräraha tilahankkeisiin. Investointiehdotuksen sisällyttäminen talousarvioon edellyttää yleensä hankkeen sisällymistä voimassa olevaan taloussuunnitelmaan tai erillistä kaupunginvaltuuston toteuttamispäätöstä.

Talousarviokirjassa talonrakennusinvestoinnit esitellään jaoteltuna

- perusparannukset
- korvausinvestoinnit
- uusinvestoinnit
- keskeneräiset hankkeet

Tilahanke-ehtotuksia tehtäessä on huomioitava erityisesti seuraavaa:

- Selvitetään ensin toiminnan järjestämismahdollisuudet kokonaan ilman uusia tilajärjestelyjä, ja sen jälkeen olemassa olevien kaupungin tilojen käyttömahdollisuus yhdessä Lahden Tilakeskuksen kanssa. Uudisrakennushankkeiden kohdalla on selvittävää niiden vaikutukset käyttötalouteen vuositasolla.
- Palvelualueet ja konsernihallinto valmistelevat tilahanke-ehtotuksensa Lahden Tilakeskuksen kanssa.
- Lahden Tilakeskus valmistelee ehdotuksen investointihankkeista talousarvio- ja taloussuunnitelmavuosille.

Julkinen käyttöomaisuus

Julkisen käyttöomaisuuden määrärahan käytöstä päätetään käyttösuunnitelman yhteydessä. Talousarviokirjassa julkisen käyttöomaisuuden investoinnit esitellään hankeryhmittäin:

- kadunrakennus
- satamat
- ulkovalaistus
- liikennevalot
- liikuntarakentaminen
- viheralueet
- elinvoimahankkeet

Irtain omaisuus

Irtaimen omaisuuden investointeihin varataan määräraha ICT-investointeihin ja muihin irtaimen omaisuuden investointeihin, mikäli yksittäisen hyödykkeen hankintameno on vähintään 10 000 euroa (alv 0 %) sekä ensikertaiseen kalustamiseen. Kaupungin [investointiohjeesta](#) löytyy tarkempaa tietoa investointien määritelmästä. Talousarviokirjassa irtaimen omaisuuden investoinnit ryhmitellään käyttötalouden palvelualuejaon mukaisesti.

ICT-investointien määräraha varataan konsernihallinnon irtaimen omaisuuden investointeihin. Palvelualueet kokoavat ja kuvaavat vuonna 2027 toteutettavaksi aiotut ICT-investointien kehityssuunnitelmat Thinking Portfolio -projektisalkkuun [erillisen ohjeistuksen mukaan](#).

Vuonna 2027 toteutettavat ICT-investointia edellyttävät projektit käsitellään syksyn 2026 aikana ICT-kehitysryhmissä, joissa kehitysehdotusten tavoitteet, sisältö, vaikutukset ja tuottavuus arvioidaan yhteisten kriteerien perusteella. Kehitysryhmiin valmisteltava investointiesitys pitää sisällään

- ylätasoin kuvauksen kehitysesityksestä
- suunnitellun aikataulun
- liitännät muihin järjestelmiin ja projekteihin
- prosessitasoin kuvauksen
- kustannus-hyötylaskelman
- hankinnan perustelut erillisen ohjeen mukaan.

Kehitysryhmät kokoavat investointiesitykset, jotka käsitellään ja asetetaan prioriteettijärjestykseen tietohallinnon ja kehitysryhmien puheenjohtajien kanssa. Tämän jälkeen tietohallintojohtaja tekee yhteisen investointiesityksen talousarvioon.

Lisätietoja ICT-investointien osalta
tietohallintojohtaja, etunimi.sukunimi@lahti.fi

Arvopaperit ja osuudet

Arvopapereiden ja osuuksien investointeihin varataan määräraha elinkeinopoliittisten hankkeiden edellyttämiin omarahoitusosuuksiin ja konserniyhtiöiden osakepääomien mahdollisiin korotuksiin. Talousarviokirjassa arvopaperit ja osuudet esitellään kohteittain, mikäli ne ovat tiedossa.

5. Talouden ja toiminnan erillisohjeet

5.1. Rahoitus- ja sijoitustoiminta

Rahoitus- ja sijoitustoimintaa toteutetaan kaupunginvaltuuston päättämien rahoitus- ja sijoitustoiminnan periaatteiden mukaisesti. Toimintaa ohjaa kaupunginhallituksen vuosittain hyväksymät lainannosto- ja sijoitussuunnitelmat.

5.2. Riskienhallinta

Talousarvion laatimisprosessissa on tärkeää analysoida toimintaympäristön muutoksia sekä arvioida niiden vaikutuksia kaupungin talouteen. Riskien tunnistaminen kattaa taloudellisten, sosiaalisten ja poliittisten tekijöiden tarkastelun, sillä ne voivat merkittävästi vaikuttaa kaupungin toimintaan ja taloudelliseen kantokykyyn.

Talousarvioon vaikuttavia keskeisiä riskejä ovat esimerkiksi

- verotulojen kehitys ja siihen liittyvä epävarmuus
- valtionosuusjärjestelmän muutokset ja niiden vaikutus kaupungin tulopohjaan
- suunniteltujen investointien kustannukset, ajoitus ja rahoitusratkaisut
- väestön määrän ja ikärakenteen muutokset sekä niiden palvelutarpeisiin ja talouteen kohdistuvat vaikutukset
- kansantalouden heikentymisen mahdolliset vaikutukset kaupungin taloudelliseen tilanteeseen.

Riskien tunnistaminen talousarvioprosessissa

Riskien arviointi alkaa toimintaympäristön analyysillä, jossa huomioidaan sekä ulkoiset että sisäiset tekijät.

Ulkoisia tekijöitä ovat kaupungin toimintaan vaikuttavat laajemmat yhteiskunnalliset muutokset. Esimerkkejä:

- Taloudelliset tekijät: Kansantalouden yleinen kehitys, inflaatio, korkotaso ja työllisyystilanne.
- Sosiaaliset tekijät: Väestörakenne, koulutustaso ja muuttoliike.
- Poliittiset tekijät: Lainsäädännön muutokset, hallituksen politiikka sekä sote-uudistuksen eteneminen.
- Teknologiset tekijät: Teknologian kehitys, digitalisaation vaikutukset ja niiden tuomat mahdollisuudet ja riskit.

Sisäisten tekijöiden tarkastelussa arvioidaan kaupungin omia valmiuksia ja kehittämistarpeita. Esimerkkejä:

- Taloudelliset resurssit: Määrärahojen riittävyys, tulojen ja menojen tasapaino.
- Henkilöstöresurssit: Henkilöstön määrä, osaaminen, jaksaminen ja työhyvinvointi.
- Infrastruktuuri: Rakennusten, väylien ja muiden fyysisten resurssien kunto ja kehittämistarpeet.

Keskeistä on tunnistaa ne riskit, joilla on merkittävin vaikutus kaupungin talouteen ja palvelutuotantoon. Esimerkiksi panostukset työllisyyspalveluihin voivat vähentää työttömyydestä aiheutuvia kustannuksia ja siten pienentää taloudellista riskiä.

Aikataulu

Palvelualueiden on tarkastettava Kiwa Impact -riskienhallintaohjelmiston vastuuhenkilöt sekä riskien ja toimenpiteiden ajantasaisuus viimeistään 26.6.2026. Riskienarviointimenetelmien käytöstä ohjeistetaan intrassa [Riskien arviointi](#).

Lisätietoja

turvallisuuspäällikkö, etunimi.sukunimi@lahti.fi

5.3. Talousarvion tunnuslukujen laskennassa käytettävät asukasluvut

Talousarviokirjassa esitetyissä tunnusluvuissa käytetään seuraavassa taulukossa olevia asukaslukuja. Taulukossa esitetään Lahden kaupungin laatima oma väestöennuste vuosille 2026–2030, joka on päivitetty keväällä 2026. Vuoden 2025 tiedot ovat lopullisia (Tilastokeskus). Ennuste hahmottaa Lahden väestökehitystä ikäryhmittäin koko kunnan tasolla vuosina 2025–2030, sekä väestön vuosittaista prosenttimuutosta vuosiin 2026–2030. Trendiennusteen mukaan väestönkasvu on ennustekaudella 0,30 prosenttia vuodessa.

LAHTI VÄESTÖENNUSTE 2026–2030 (Lahden kaupunki)

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	%/vuosi 2025 -2027	%/vuosi 2025 -2028	%/vuosi 2025 -2029	%/vuosi 2025 -2030
Asukas- luku	121 890	122 197	122 576	123 023	123 466	123 838	0,28	0,31	0,32	0,32
0–6 v.	6 437	6 375	6 271	6 098	6 045	6036	-1,29	-1,78	-1,56	-1,25
7–12 v.	6 848	6 630	6 474	6 413	6 281	6 120	-2,73	-2,12	-2,07	-2,13
13–15 v.	3 989	3 861	3 809	3 688	3 660	3 572	-2,26	-2,52	-2,06	-2,09
16–18 v.	4 239	4 251	4 205	4 262	4 143	4 093	-0,40	0,18	-0,57	-0,69
19–64 v.	68 840	69 135	69 480	69 783	70 152	70 407	0,46	0,46	0,48	0,46
65–74 v.	14 993	14 784	14 584	14 577	14 557	14 657	-1,36	-0,92	-0,73	-0,45
75–84 v.	12 514	12 788	13 368	13 665	13 868	13 817	3,41	3,07	2,70	2,08
85+ v.	4 030	4 374	4 384	4 537	4 761	5 136	4,39	4,19	4,53	5,49

Lisätietoja

erityisasiantuntija, etunimi.sukunimi@lahti.fi